

Kõrgem Kunstikool Pallas
Mööbliosakond

**Tartu lihunikusellide vennaskonna laua
konserveerimine**

Lõputöö

Kristiina Lümat
Juhendajad: Mariliis Vaks MA
Kurmo Konsa PhD

Tartu 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ÜLEVAADE TARTU VÄIKEGILDIST	4
1.1 Gildide ja tsunftide ajalugu Eestis	4
1.2 Tartu Väikegild ja lihunike tsunft	7
2. LIHUNIKUSELLIDE VENNASKONNALE KUULUVA LAUA KONSERVEERIMINE	12
2.1 Laua kirjeldus	12
2.1.1 Maaling	13
2.1.2 Laua seisund enne konserveerimist	15
2.2 Konserveerimisprotsess	16
2.2.1 Sahtli rekonstrueerimine	16
2.2.2 Puhastamine	17
2.2.3 Maalingu katmine kaitsva lakikihiga	19
KOKKUVÕTE	21
SUMMARY	22
KASUTATUD KIRJANDUS	24
Raamatud	24
Interneti allikad	24
Arhiivallikad	25
Näitus	25
LISA	26
Konserveerimispass	26

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on Eesti Rahva Muuseumi kogudesse kuuluva lihunikusellide vennaskonna laua konserveerimine. Tegemist on praktilise konserveerimisprojektiga, mida saadab kirjalik uurimus lihunike tsunftide ajaloost Eestis.

Lõputöö teema valik tuleneb minu huvist polükroomse puidu vastu ning võimalusest teostada oma lõputöö praktiline osa Eesti Rahva Muuseumis. Konserveerimistöö valmis ERMi konserveerimisosakonna puidutöökojas Raadil.

Uurimisaluseks oleva laua omandas Eesti Rahva Muuseum 1932. aastal endiste gildide vallasvara ümberjagamisel. Kogumisandmete ning lauale maalitud sümbolika ning tekstide järgi kuulus see Tartu lihunikusellide vennaskonnale. Laua päritolust ajendatuna uurisin lihunike tsunftide elukorraldust ning ajalugu Tartus.

Tsunfti kui meistrite organisatsiooni kõrval moodustasid iga ametiala sellid omaette organisatsiooni eesotsas vanemaga, kes pidi kaitsma nende huve meistri omavoli vastu. Nii tegutses Tartus lihunike tsunfti (*Dorpatser Knochenhauer-Amt*) kõrval lihunikusellide vennaskond (*Dorpatser Knochenhauer Brüderschaft*).

Tartu käsitöölise ajalugu ei ole põhjalikult uuritud. Puudub selline koguteos, nagu Kaplinski „Tallinn – Meistrite linn“ ja ka ajaloo üldkäsitlused keskenduvad eelkõige Tallinnale. Tartule on keskendunud kõige enam Epp Kangilaski, kes on kirjutanud Tartu Väikegildist 18. sajandi lõpul ja 19. sajandi esimesel poolel (Kangilaski, 1972). Allikaks on ta kasutanud muuhulgas Ajalooarhiivis säilitatavat Väikegildi fondi (EAA.1819). Laiemalt on ta kirjutanud ka käsitöö arengut mõjutanud erinevatest käsitöökorraldustest ning ühiskondlikest muutustest (Nurme, 2014).

Lõputöö koosneb kahest osast – praktilisest ja kirjalikust. Lõputöö kirjalik osa jaotub kaheks peatükiks.

Esimeses peatükis annan ülevaate gildide ja tsunftide üldisest ajaloost ja tähtsusest ning seejärel süvenen lihunike tsunftide eluolule ja tegevusele Eesti aladel. Tartu Väikegildile pühendan peatüki teise osa. Kuna mulle kättesaadavat materjali pole palju, siis põhjalikku ülevaadet ma anda ei saa. Samas võib eeldada, et tsunftielu reeglid Tallinna ja Tartu vahel olid sarnased.

Teises peatükis keskendun lihunike tsunfti laua konserveerimisele. Kirjutan lahti töö etapid ja jäädvustan tööprotsessi. Lõputööle on lisatud konserveerimisspass tehtud töödega.

1. ÜLEVAADE TARTU VÄIKEGILDIST

Käesolevas peatükis kirjeldan ülevaatlilikult gildide ja tsunftide ajalugu Eestis, keskendudes lihunike tsunftide korraldusele. Peatüki teises osas keskendun Tartu Väikegildile.

1.1 Gildide ja tsunftide ajalugu Eestis

Gild (sks k algselt „ohvrisööök“) tähendab keskaegset või keskajast pärinevat usulist-, poliitilist- või kutseorganisatsiooni (ENE, Gild). Nagu nimigi viitab on gildide teke seotud paganlike ohvripidustustega jumalate auks. Hiljem kujunesid neist vastastikuste õiguste ja kohustustega seotud korporatiivsed vennaskonnad, mis olid algselt seotud kirikuga. Hiljem, alates 14. sajandi keskelt, jagunesid gildid vastavalt seisutele ja ametitele. Keskajal oli peaaegu kogu linnaelanikkond ühinenud gildidesse. Kaupmehed kuulusid suurgildi ja käsitöölised väikegildi. Tallinnas oli erandlikult kaks väikegildi – Oleviste ja Kanuti gild, Tartus aga üks. Korraga sai kuuluda ainult ühte gildi (Kaplinski, 2015: 25).

Tallinna vanim gild on ilmselt Püha Kanuti gild, mida mainitakse esmakordselt 1326. aastal, aga gild eksisteeris kindlasti juba enne seda. Gildi liikmeskonda kuulusid väga erinevad tsunftid, näiteks kullassepad, kingsepad, rätsepad jt. Kanuti gildi ei võetud eestlastest meistreid. Püha Olavi gild, mida mainiti esmakordselt 1341. aastal, oli algselt kodanikke koondav vaimulik vennaskond, muutudes alles hiljem käsitöölisi ühendavaks gildiks, kuhu kuulusid muuhulgas ka lihunikud. Gildis olid ka eestlastest meistrid, aga muidu ei olnud vahe kahe väikese gildi vahel suur. 1698. aastal liideti Püha Olevi gild Kanuti gildiga (Kaplinski, 2015: 28). Sellest alates hõlmas Kanuti gild kõiki Tallinna käsitöölisi Tallinnas. Gildid likvideeriti Eestis 1920. aastal (Pullerits, 2005).

Tallinna Suurgild tekkis 14. sajandi keskpaigas ja ühendas jõukaid kaupmehi, käsitöölisest kuulusid sinna ainult kullassepad. Mustpeade vennaskond ühendas noori vallalisi kaupmeheselle, kes ei pääsenud veel suurgildi (Kaplinski, 2015: 31).

Lisaks eelnevalt mainitutele tegutses Tallinnas veel mitmeid religioosseid gilde, mis koondusid kiriku, kloostri ümber (Tiik, 1958).

Gildid olid väga varakad ja mõjukad organisatsioonid. Suurgildi liikmed moodustasid linna valitsemisorgani ehk rae (magistraadi). Gildide osavõtt linnade valitsemisest kestis 1877. aastani ning lõplikult kaotati nad Eestis 1920. aastal (ENE, Gild).

Tsunftid

Keskajal eraldus käsitöö põllumajandusest ja muutus iseseisvaks majandusharuks. Need käsitöölised, kes töötasid linnades, koondusid kutseorganisatsioonidesse – tsunftidesse (alamsks *zumpt*, *zunft* –tuletatud verbist *zu ziemen* – „sobima, passima“) ehk ametitesse.

Tsunfti on määratletud kui ühise tegevuse, eriala või muu kindla tunnusega seotud inimeste gruppi, linnakäsitöölise kutseorganisatsioonina väljaõppe, kvaliteedi, hindade ja turu garanteerimiseks (Kaplinski, 1995: 57). Tegemist oli laiema organisatsiooniga, kui me ehk tänapäeval ühte kutseorganisatsiooni ette kujutame. Tsunft oli ka oma liikmete eraelu reguleeriv seltskondlik, kiriklik ja sotsiaalhoolekandeorganisatsioon (ENE, Tsunft).

Eesti aladel olevates linnades kehtis tsunftikord keskajast kuni 19. sajandini. Tsunft koondas sama või lähedase eriala käsitööliseid. Tsunfti kuulumine andis õiguse antud ametialal tegutseda. Samas võisid tsunfti kuuluda ka mitme erinevate erialade meistrid, näiteks maalrid, klaassepad ja tiserid. Iga tsunft tegutses põhimääruse ehk skraa¹ alusel. Konkurentsi vältimiseks jälgiti rangelt, et väljaspool tsunfte käsitöölisi ei tegutseks. Tsunfti kuulumine oli käsitöölisele üldiselt kohustuslik.

Tsunfti loomiseks oli vaja kindel arv meistreid, keskajal oli Tallinnas selleks vaja viit, Rootsi ajal ja hiljem vähemalt kolme meistrit (Kaplinski, 2015: 36). Esimesena saavad Tallinnas 1363. — 1375. aastal skraa rätsepad, järgnevalt 1393. a. kullassepad ja 1394. a. lihunikud (Krinal, 1995: 48; Saari, 1977: 209). 15. sajandi lõpul oli Tallinnas 14 tsunfti, millel oli oma skraa, 16. sajandi keskel oli selliseid tsunfte 18, 17. sajandi lõpul 31, 18. sajandi keskel 28 (ENE, Tsunft).

Tsunfti liikmeteks olid meistrid (töökojaoomanikud). Meistri töökojas töötasid sellid ja õpipoisid. Sell sai töötamise eest palka. Õpipoisi õpiaastate pikkuseks oli harilikult 5-7, mõnel juhul ka 10-12 aastat (Kaplinski, 2015: 36). Õpipoiss oli õpiajal meistri pere liige ning kostiraha pidid maksma tema vanemad või siis teenis ta ise selle tasa peale õpiaja lõppu. Pärast õpipoisiaja lõppu kuulutati õpipoiss selliks ja tema nimi kanti sellide raamatusse. Selliaeg algas reeglina rännuaastatega välismaal. Paar-kolm aastat rändamist kulusid ära selleks, et omandada täiendavaid erialaseid teadmisi, õppida tundma inimesi ja ilma. Rännuaastate lõppemisel valis sell endale sobiva linna, teenis aasta mõne sobiva meistri juures ning siis kolmel korralisel ameti kvartalijoodul meistriametit nõudma. Kui

¹ Sõna „skraa“ tulenes vananorra keelest ja tähendas naha- või pärgamenditükki.

tsunfti juhtkonnale sell sobis, anti talle teha meistritöö e šedööver. See, millised esemed tuli meistritööks esitada, sõltus ajajärgust ja linnast. Tsunfti vastuvõtmine oli meistri elu tippsündmus (Kaplinski, 2015: 36-37). Pärast tsunftijootudel meistriks kuulutamist, sai meister astuda linnakodaniku seisusesse, abielluda ja omandada kinnisvara.

Tsunfti juhtisid tsunftimeistrite seast valitavad tsunftivanemad – *oldermann* (sks k *eltermann, oldeste*) ja üks või kaks kaasistujat (sks k *bysittere*). Tsunftivanemad kinnitati ametisse rae poolt. Samuti nimetati rae poolt iga tsunfti juurde kaks raeliikmetest ametihärrat. Koos skraa ülevaatamisega iga kolme aasta tagant võimaldas see kõik tagada rae kontrolli tsunftide üle (Kaplinski, 2015: 38).

Tsunftis peeti kord aastas peajootusid ning iga kvartal korralisi jootusid, samuti tähistati linnakogukonna ühiseid tähtpäevi, aga ka tsunftiliikmete perekondlikke sündmuseid.

Tsunftil oli rida sümboolse olulisusega esemeid. Nendeks olid lipud, vimplid, skeptrid, kannud, pokaalid, peekrid, pitsat, vapid ja embleemid. Tsunftilaekas säilitati tsunfti privileege, skraad, tsunftiraamatuid, raha ja insiigniaid (Kaplinski, 2015: 37).

Tsunftid reguleerisid tootmist, toodangu hindu ja turustamist, aga samuti pidasid üleval hädasolevaid, haigeid ja eakaid tsunftiliikmeid. Kulutuste katteks oli tsunftil ühiskassa, mida hoiti tsunftilaekas (Kaplinski, 2015: 38).

16.-18. sajandil koos manufaktuuride tekkega hakkas tsunftikord lagunema ning see kadus lõplikult 18-19. sajandil. Liivimaa kubermangu linnades, sealhulgas Tartus, kaotati tsunftisundus 1818. aastal, Eestimaa kubermangus 1822. aastal. Tsunftimeistritest kullasseppade, lukusseppade ja pagarite kõrval säilitasid ametialale ainuõiguse ka lihunikud. Teisi ameteid võisid pidada ka tsunftivälised meistrid. Senise tsunftisüsteemile andis lõpliku löögi Vene 1870. aasta linnaseadus, mis Tallinnas jõustus 1877. aastal. Vastavalt sellele seadusele kaotasid tsunftid oma senise esindatuse linnavalituses. Terve rida tsunfti lõpetas üldse tegevuse. Päris mitmes eluotstarbelises teenindusametis, sealhulgas ka lihunike omas jäi aga tsunftisüsteem püsima kuni sajandivahetuseni. Mõned tsunftid tegutsesid isegi kuni 1920. aastani, mil Eesti vabariigi määrusega suleti kõik seisulikud korporatsioonid (Kaplinski, 2015: 41; ENE, Tsunft).

1.2 Tartu Väikegild ja lihunike tsunft

Tartu käsitöö kohta on andmed ülimalt puudulikud. Polegi õieti midagi rohkem teada kui pudemed 1547.–1555. aasta protokolliraamatust (Krnal, 1992: 49). Siiski võib arvata, et tsunftikord kujunes Tartus välja enam-vähem samal ajal kui Tallinnaski. Tartus oli 1729. a. 18 ja 1858. aastal 21 tsunfti (ENE, Tsunft).

1635. aastal otsustas raad, et kõigil käsitöötsunftidel, kellel pole skraad ehk põhikirja, peavad selle omale muretsema ja rael kinnitada laskma. Skraa põhiülesanne oli „tsunftivedade õiguste ja kohustuste täpne fikseerimine, aga ka käsitööliste erialase ettevalmistuse ja kutsemeisterlikkuse tagamine“ (Pullerits 2005: 44). Mitmel tsunftil võttis skraa muretsemine aega mitukümmend aastat. Rootsi ajal oli Tartus ainult 10 tsunfti, kellel oli vormistatud skraa.

Tartus tegutsesid kaupmeeste Suurgild ja käsitööliste Väikegild. Tartu Suurgildi nimetati keskajal Püha Maria gildiks. Hiljem eraldus Suurgild ja Väikegild. Tartu Väikegildi nimetati 18.–20. sajandil Antoniuse gildiks (Foto 1) (Eimre, 2000).

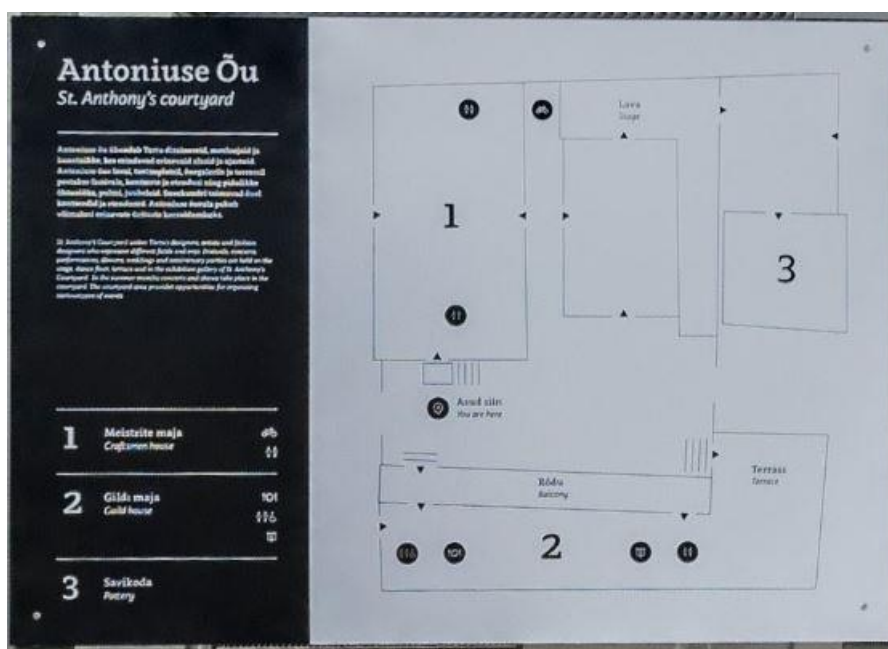

Foto 1: Antoniuse õue kaart. Autor: Kristiina Lümät

„Linnakodanikuks saamine eeldas kuulumist väikesesse ehk käsitööliste gildi või suurde gildi. Suure gildi liikmeteks olid kaupmehed ja literaadid ning liikmesuse taotlemisel tuli ette näidata tõendid ka vastava hariduse või ettenähtud õppeaastate läbimise kohta

(Handelsgeselle), kohustuslik oli omada linnas ka kinnisvara. Väikesesse, Tartu Püha Antoniuse Gildi võeti vastu kõik käsitöömeistrid, kes olid õppinud tsunftimeistri juures ning olid ühtlasi ka tsunfti juures kirjas“ (Nurme, 2014).

1785. aasta uus käsitöökorraldus lõpetas keskaegse range ja suletud süsteemi kaotades tsunftisunduse ning likvideerides ka linnade väikegildid. Käsitöölised registreeriti ametialade järgi linnavalitsuse juures. Tsunftid kui saksa käsitöömeistrite organisatsioonid jäid küll püsima, kuid endist monopoli neil enam ei olnud. Senised „vusserid“ (Pfuscher) ja „tsunftijänesed“ (Böhhase) said täieõiguslikeks käsitööliseks, kuigi selle ja õpipoisse ei tohtinud neil olla (Kangilaski, 1972).

1796. aastal kaotati asehalduskord ning gildid ja tsunftid said oma endised õigused tagasi. Järgmisel aastal taastati ka Tartu väikegild – Püha Antoniuse Gild. 1803. aasta ukaas, lubas väljaspool tsunfti töötavatel käsitöölistel oma kutsealal tegutseda mistõttu oli tsunftimeistrite monopoliseerimise taastamine raskendatud. Tsunftikäsitöö kriisi tõttu püüdsid sakslaste tsunftid, konkurentsi vähendamiseks, takistada eestlaste ja venelaste käsitöö iseseisvat tegevust. Sakslastest käsitöölised hakkasid astuma vabakondadesse ning paljud tsunftiliikmed olid vaesunud. Vaatamata paljude abiliste kaasamisele, ei suutnud tsunftikäsitöö enam rahuldada aina kasvavat nõudlust, ja olid sunnitud aeg-ajalt tellimusi tsunftivälistele käsitöölisele andma. 1819. aastal jõustus Liivimaa kubermangus uus käsitöökorraldus, mille eesmärk oli leevendada tekkinud tsunftikäsitöö kriisi. Leevendati tsunfti õpipoisiks astumise korda kui ka meistriks saamist – kaotati sellide prooviaeg. Lisaks lihtsustati meistritööd ja vähendati makse tsunftikassasse.

Meistriks saamise kergendamine 1819. aastal ei toonud kaasa meistrite ega tsunftide arvu kasvu järgneval kolmekümnel aastal, 1848. aastaks võis täheldada pigem väikest tagasiminekut meistrite arvus. Sellide ja õpipoiste arv aga tõusis sellel ajavahemikul. Tsunftimeistrid säilitasid kuni 1866. aastani tuntava eelisseisundi ning seega pürgisid õppinud käsitöölised tsunftiliikme staatuse poole. Osa meistreid kasutasid sellide ja õpipoiste abi, osa meistreid tegutsesid üksi – hakkasid tekkima käsitöökodade omanikud. Need kes konkurentsis ei suutnud püsida, vaesuvad (Nurme, 2014; Kangilaski, 1972).

Tartu Väikest gildi ehk Püha Antoniuse gildi mainitakse kirjalikes allikates esmakordselt 1449. aastal. Antoniuse gildile kuulus ulatuslik maa-ala Väikese Gildi tänavast (praegune Munga tänav) Lutsu tänavani. Antoniuse gildi maja, mida nimetati gilditoaks, asus praeguse Munga tänav 4 alal (Paris, 2010).

Lihunike tsunftid

Juba XIV sajandil oli lihuniku erialal aset leidnud tööjaotus. Kokkuostetud loomi tapsid tapamajas sellele tööle spetsialiseerunud, peamiselt kohalikku päritolu lihunikud, keda kutsuti loomatapjateks (sks k *slacter*, *shlachter*, *kutter*, *metzker*). Tapamajast toimetati liha karnidesse, kus selle tükeldasid müügi jaoks peamiselt saksa päritolu lihunikud ehk kondiraiujad (sks k *knakenhavar*, *fleischauer*). Tegemist oli lihuniku erialadest kõige peenema ja lugupeetumaga ning selle eriala meistritest moodustatigi lihunike tsunft. Tallinnas kuulusid lihunikud Oleviste gildi, kus nad olid kasukseppade järel prestiižsusetl teisel kohal. Ameti olulisust näitab ka see, et 17. sajandi esimesel poolel pääsesid Tartu täieõiguslikeks linnakodanikeks ainult eestlastest kangrud ja lihunikud. Tõsi küll, sajandi teisel poolel said linnakodanikeks jällegi ainult sakslased (Krinal, 1992: 84). Kõige madalamat lihunikutööd tegid rupskipuhastajad (sks k *kaldunenwecher*), kes tegelesid subproduktide puhastamise ja müügiga. Ka nemad ei kuulunud lihunike tsunfti (Krinal, 1992: 52-53; Kaplinski, 2015: 180).

19. sajandi lihunikku kujutav graafiline leht. Autor: Engelmann, Godefroy. ERM TM K 149:4.

<https://www.muis.ee/museaalview/1417947>

Pagarite, lihunike, rätsepate ja tisleerite ametid olid ka hilisematel aegadel väga hinnatud käsitöölalad. Linnaelanike arvu kasvuga suurenes ka käsitöölaliste arv neil aladel.

Pealegi oli pagarite ja lihunike tsunftidel ametiala ainuõigus. Nimetatud alad moodustasid XIX sajandi teisel veerandil valdava osa kogu tsunftikäsitööst Eestis. Tartus oli 1860. aastal avaldatud andmete järgi 184 meistrit, 198 selli ja 289 õpipoissi (Krinal, 1992). Tartus oli 1787. aastal 17 käsitöötsunfti 104 meistri 131 selli ja 63 õpipoisiga. Lihunikke oli kuus meistrit, üksteist selli kolme õpipoisiga (Krinal, 1992). 1897. aasta rahvaloendusel loeti kokku 271 lihunikku (Pullerits, 2005).

Eesti käsitöölalistest olidki lihunikud kõige jõukamad. Õpipoisiks võeti alates 14. eluaastast. Prooviaeg kestis üldjuhul 3-4 nädalat. Ainsaks nõudeks oli, et poiss oleks „ausalt sündinud“ või, nagu lihunike seas otse öeldi, „sigitatud abieluvoodis“. Tõenduseks pidi õpipoiss esitama sünnikirja. Õpipoiste eraelu oli rangelt reglementeeritud (Pullerits, 2005).

Lihuniku meistri poeg kes oli saanud 15-aastaseks, pidi astuma tsunfti ja korraldama kombekohased joodud. Enne 15. eluaastat ei tohtinud poiss tapamajas ega lihaleti taga tööd teha. Lihunikutöö vajas ranget järelevalvet, kuna neil oli suur vastutus oma kaaskodanike tervise ees. Roiskunud või haige looma liha kasutamine toidu sees võis põhjustada ohtlikke haigusi. Igal lihunikul oli oma kindel loomatapja, seda sellepärast, et ainult tapamajas tapetud looma tohtis edasi müüa. Lihunik ise tohtis omaks tarbeks tappa nädalas 1-2 lammast (Kaplinski, 1995).

Igalt lihunikult nõuti ametivannet, et ta kõlbmatut looma ei tapa ja selle liha ei müü. Jaanipäeva ja Mikklipäeva vahel ei tohtinud liha letil hoida kauem kui kaks päeva. Liha, millel letil olemise aeg ületatud, pidi ära andma seeki ehk vaestemajja. Verist, sinist, soonelist või kõõluselist liha letile panna ei tohtinud. Sakslastele vistrikulise nahaga liha müümine oli karistatav, küll aga tohtis seda liha müüa mitte-sakslastele.

Lihunik, kes oli müünud roiskunud või katkuhaige looma liha, heideti tsunftist välja koos kaassüüdlastega. Tsunfti vanem käis regulaarselt lihakarnides ja saatis müügikõlbmatu liha seekidesse. Lihakarnides pidi olema igal ajal head värsket liha, mille hinda korrigeeris raad. Loomi ei tohtinud jõhkralt kohelda. Oldermann jälgis, millises seisus loom tapamajja toodi. Kui loomal oli näiteks murtud jalg, siis ei tohtinud looma müügiks tappa ja lihunik pidi kandma kahjud (Kaplinski, 1995).

Tsunfti kui meistrite organisatsiooni kõrval moodustasid ka iga ametiala sellid omaette

organisatsiooni eesotsas vanemaga, kes pidi kaitsma nende huve meistri omavoli vastu. Samuti said sellid oma organisatsiooni kassast abiraha haiguse puhul (Krinal, 1992). Tartus tegutses samuti lihunike tsunfti (Dorpater Knochenhauer-Amt) kõrval ka lihunikusellide vennaskond (Dorpater Knochenhauer Brüderschaft). Laud, mida ma lõputöö raames konserveerin, kuulubki neist viimasele.

Osad Tartu tänavad viitavad teatud tegevusala meistrite koondumist ühte või teise piirkonda. Näiteks Sepa tänava arheoloogilistel kaevamistel tulid välja sepikodade jäänused. Kүүtri tänava nimetus viitab seal asunud lihunikele (alamsaksakeelne *der Küter/Kuter* – 'Lihunik') (Foto 2) (Pullerits, 2005).

Foto 2: Kүүtri tänav. Aerofoto 1920 aastatest. Autor: teadmata

2. LIHUNIKUSELLIDE VENNASKONNALE KUULUVA LAUA KONSERVEERIMINE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on Tartu lihunikusellide vennaskonnale kuuluva laua ERM D10:92 konserveerimine.

ERMi peakataloogi andmetel võeti Tartu lihunikusellide varad Töö-Hoolekandeministri korraldusel Eesti Vabariigi valdamisele 22. aprillil 1922. Nimekirjas oli 12 eset või esemekogumit, nende hulgas uuritav laud. Viimane anti omakorda Eesti Rahva Muuseumile üle 1932. aastal endiste gildide vallasvara ümberjagamisel (ERMi peakataloog, D10:92). Lauda ei ole varem uuritud ega konserveeritud. Maalingud on säilinud originaalsel kujul ega pole hilisemalt üle värvitud.

2.1 Laua kirjeldus

Lihtsa ülesehitusega kuusepuust laud on valmistatud raamkonstruktsioonis. Selle mõõtmed on 1220x665x763 mm (Foto 3). Lauaplaat on täispuidust liimkilp, mille mõõtmed on 1220x665 mm ja paksus 30 mm. Lauaplaadi igas küljes on 25 mm faas. Lauaplaadi sirgu hoidmiseks on mõlemasse külge uputatud kalasabapõõnad. Laual on neli alt koonduvat kandilist jalga pikkusega 735 mm. Laua jalg ülevalt on 67 mm, alt 43 mm. Laua sokkel on ühendatud keeltapp seotistega.

Lual on olnud üks keskne sahtel mõõtmetega 690x97x535 mm. Sahtel on toetunud lepapuust jooksuliistudele.

Laud on toonitud tumepruuniks ning viimistletud polituurlakiga. Lauaplaadil on maaling.

Foto 3: Laua üldvaade enne konserveerimist. Autor: Arp Karm, ERM

2.1.1 Maaling

Lakitud lauaplaadile on õlivärvidega maalitud pulli pea ning kaks ristatud lihunikukirvest, mida ümbritseb saksakeelne kiri: „Vivat Knochenhauer-Brüderschaft. zum Andenken von C. RÜTEL“. Eesti keelde tõlgituna tähendab see: „Elagu kondiraiujate vennaskond. C.Rüteli mälestuseks“ (Foto 4). Teksti alla on maalitud kuupäev 6. aprill, 1896. aasta.

Foto 4: Lauaplaadil olev maaling enne konserveerimist. Autor: Arp Karm, ERM

Lauaplaadil olev kiri viitab, et laud on tehtud C. Rüteli mälestuseks. Andmete puudumisel ei ole võimalik isikut tuvastada ega täpset sündmust kirjeldada.

Maaling on teostanud oskuslikult. Härjapea on maalitud pruunides toonides, Lihunike kirved on hallid, pruunide käepidemetega. Edasi on antud valgust ning varju. Kollased tähed on teostatud konkreetsete pintsli tōmmetega. Maalija on kirveste all olevat puidu loomulikku süüd pintsli tōmmetega võimendanud.

Härjapea ristatud kirvestega on käsitōoliste ikonograafias lihunike sōmbol. Lihunike tsunfti pitseritel kujutati tavaliselt hārga (Tallinn, Tartu), hārijapead (Narva) ja Issanda talle (Riia, Jelgava) (Māeorg, 2018). Koos lihunikusellide lauaga anti muuseumile üle ka tsunftile kuuluvaid esemeid lihunike sōmboolikaga. Sinna alla kuulus 50 hōbedast medaljoni, hōbedast lipp ja siidilipp (Fotod 5,6,7).

Foto 5: ERM D10:85-1
Väike lipp, hõbedast

Foto 6: ERM D10:90-3
Siidist lipp

Foto 7: ERM D10:85-50
Medaljon, hõbedast

2.1.2 Laua seisund enne konserveerimist

Enne konserveerimist hindasin laua kõigi detailide seisundit. Tegin kindlaks, et laua konstruktsioon on tugev: puitmaterjal on hästi säilinud. Samas võib täheldada mõningaid puidu kuivamisel tekkinud lõhesid lauaplaadi vasakul poolel, samuti on kõmmeldunud sahtliava alumine serv. Laual esineb hulgaliselt kulumisjälgi, mis viitavad selle aktiivsele kasutamisele. Faasidel ja servadel on viimistluskiht kasutamise käigus kulunud. Üle kogu laua on rohkesti täkkeid ja viimistluskaod ulatuvad puiduni. Mõnes üksikus kohas on ka toonesepa pesa käigud. Puuduvad sahtel ning üks jooksuliist.

Säilinud polükroomiakiht on üldiselt tugevalt kinni, kuid laua transportimine, erinevad mehaanilised vigastused, niiskuse ja temperatuuri kõikumine, samuti puidu kuivamine on maalingupinda kahjustanud ning kaasa toonud värvikihi irdumist ning pudenemist. Leidub piirkondi, kus värvikaod ulatuvad puiduni, mis on jälgitavad laua keskosas, eriti pulli parema silma piirkonnas ja tähtedel auer=Brüd ning nimest RÜTEL tähtedel RÜT. Polükroomia vajab kinnitamist kohtades, kus mehaanilised vigastused on pilti enim kahjustanud. Eelkõige maalingu keskosas, kuhu jääb pulli pea ja tekstide keskmised tähed. Maaling on tugevalt määrdunud. Seda on kõige enam näha kirveste teradel ja pulli sarve valgetel detailidel.

Kokkuvõtvalt võib hinnata eseme seisundit rahuldavaks. Laud ei ole praeguses seisukorras tervikuna vaadeldav: puuduv sahtel jätab esemest pooliku mulje ning

lauaviimistlus, sh maaling vajab stabiliseerimist. Võttes arvesse eseme füüsilist, esteetilist ning ajaloolist terviklikkust on tööde eesmärgiks laua ERM D 10:92 konserveerimine.

2.2 Konserveerimisprotsess

Konserveerimisel on kaks eesmärki: taastada eseme terviklikus ning stabiliseerida lauapinnal olev maaling. Selle jaoks oli vaja valmistada puuduolev sahtel ning sahtlikandur ning puhastada ja konserveerida laua viimistlus, eelkõige lauaplaadile maalitud maaling. Tehtud tööd on kirjeldatud konserveerimispassis (Lisa 1).

2.2.1 Sahtli rekonstrueerimine

Selleks, et tagada laua terviklikkus on oluline rekonstrueerida sahtel. Sahtli kõik neli külge on seotud kalasaba tappidega (Foto 8). Esipaneel on küljepaneelidega ühendatud pool peidetud kalasabatapp seotisega (Foto 9). Sahtli põhi on täispuidust liimkilp. Materjaliks on kuusepuu.

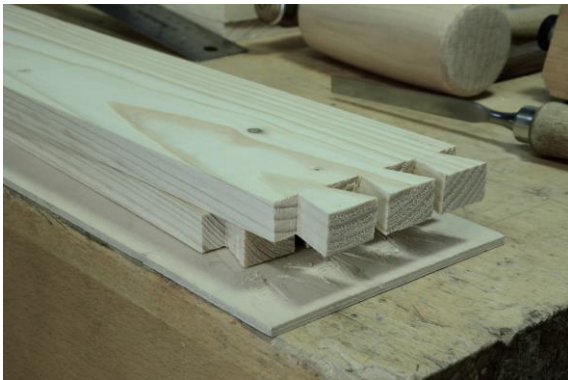

Foto 8: Kalasaba tapid.

Autor: Kristiina Lümat

Foto 9: Pool peidetud kalasabatapp.

Autor: Kristiina Lümat

Sahtel sai peitsitud kaks korda sobiva tooniga ning seejärel lakitud värvitu šellak-lakiga.

2.2.2 Puhastamine

Konserveerimistöö peamine eesmärk on tagada objekti stabiilsus. Puhastamine moodustab stabiliseerimisprotsessi olulisima osa ja seda peamiselt põhjusel, et mustus on sageli materjali lagunemise potentsiaalne allikas (Peets, 2004).

Konserveerimistöid alustasin objekti üldise kuivpuhastamisega, mis on nii restaureeritavate kui konserveeritavate objektide puhul esmane protseduur, saamaks objektide seisundist ning kahjustustest paremat ülevaadet. Lahtise mustuse eemaldas polükroomsel pinnal pehme pintsliga. Laua alt ning teiste raskesti ligipääsetavate konstruktsioonipindade puhastamisel kasutasin mustuse eemaldamiseks peente harjasotsikutega varustatud tolmuimejat ja pintslit.

Järgmise sammuna tuli leida lahustuvustestide abil sobivaim märgpuhastusmeetod (Lisa, Tabel 1), kuna oli selge, et värvikihti tunginud ja sellele paakunud mustuse tõttu ei ole kuivpuhastus polükroomsel pinnal piisavalt tulemuslik. Proovide tegemise käigus selgus, et deioniseeritud vesi lahustab küll mustust, kuid 3% triammoonium tsitraat andis kõige tõhusama tulemuse. Laua jalgadel ja soklil kasutasin puhastamiseks deioniseeritud vett ja puuvillast vatti. Laua jalgade alumised osad olid kaetud paksu mustuse kihiga. Mustust eemaldades sai selgeks, et mustuse all olev viimistlus on peaaegu täielikult kulunud. Suure tõenäosusega on säärane kahjustus tekkinud põrandaid pestes, kui musta põrandalapiga käidi laua jalgade vastu.

Testimisel andis parimaid tulemusi deioniseeritud vesi ja triammoonium tsitraadi 3% lahuse kombinatsioon, millega niisutatud vati või vatitiku abil eemaldus tõhusalt pinnamustus, kuid ei lahustunud värvipigment. Eelkõige puhastasin pisikesi sektsioone deioniseeritud veega. Peale mida tuli sama sektsioon üle puhastada triammoonium tsitraadiga. Kuna triammoonium tsitraat jätab pinnale jääke, peab pärast uuesti ala puhastama deioniseeritud veega. Nimetatud meetod andis häid tulemusi kogu pinna ulatuses ja oli seega sobilik vahend edasiseks puhastamiseks. Kuna laua keskosas on maaling arvestatavalt kulunud ja maalingul esines nõrgemaid kohti (Foto 10), mis puhastusvahenditega kokkupuutudes pudenema hakkasid, tuli piirkonnad kinnitada enne MFK liimiga. MFK liim on olnud laialdaselt kasutusel ennekõike maalingute konserveerimisel. Liim kinnitab lakuunide servad ja seejärel saab pindasid kindlamalt puhastada.

Foto 10: Maalingu kahjustuste kaardistamine. Autor: Arp Karm. Pilditöötlus: Kristiina Lümat

Mustuse eemaldamine on pöördumatu protsess, mistõttu oli märgpuhastuse eel oluline määratleda piir, kui tugevasti objekti puhastada. Seda sellepärast, et ei eemaldataks mustust, mis kannab endas objektile olulist taustinformatsiooni ega tekiks üle puhastuse efekti. Antud juhul toimus märgpuhastus ainult puidu polükroomsel pinnal ning peamiseks eesmärgiks oli maalingute väljapuhastamine. Piirkonnad, mis ei olnud lakitud või kust lakk oli kulunud, nõudsid ettevaatlikumat lähenemist, kuna olid niiskusele vastuvõtlikumad.

Puhastamine oli tulemuslik ning pinnamustus õnnestus suurel määral eemaldada (Foto 11).

Foto 11: Puhastatud (e) ja puhastamata (r) tähtede võrdlus. Autor: Kristiina Lümat

2.2.3 Maalingu katmine kaitsva lakikihiga

Värvikihi kaitseks kandsin maalingule ennetava konserveerimismeetodina peale õhukese kihi dammarlakk. Laki eesmärk on ühtlustada ning stabiliseerida maalingut. Maalingute konserveerimisel on dammarlakk laialdaselt kasutusel. Tema eelis teiste maalilakkide ees on hea pööratavus, kuigi nagu teised orgaanilised lakid, kolletub see aja jooksul. Lisaks on dammarlakk eelkihtiks võimalikele tulevastele maalingu retušeerimistele mis tulevikus aset leida võivad.

Lakkimiseks valmistasin laki vaigutärpentiiinis (1:3). Laki kandsin peale õhukese kihina kogu maalitud pinnale. Abivahendina kasutasin švammi, mis imeb liigse laki ega jätta pinnale pintslisarvu ega -jälgi.

Laki pealekandmine ühtlustas laua pinda, stabiliseeris värvikihi ning muutis dekoori loetavamaks (Foto 12).

Foto 12: Puhastatud maaling kaitse lakiga. Autor: Anu Ansu, ERM

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks oli konserveerida Tartu Lihunikusellide vennaskonna laud, mis kuulub Eesti Rahva Muuseumi kogusse. Teema valisin lähtudes isiklikust huvist just muuseumile kuuluva eseme konserveerimise vastu. Museaalidele kehtivad veidi teistsugused konserveerimiseetilised printsiibid ja just nendega sooviksin ma lähemalt tutvuda ning neid ka objekti konserveerimisel rakendada. Lisaks on mul suur huvi konserveerimise vastu, kuna koolis oleme üldiselt rohkem kokku puutunud restaureerimisega.

Iga ese kannab endaga kaasas lugu. Muuseumite ülesanne on säilitada eseme autentsus, moonutamata selle algupärast välimust ja läbi selle jutustada lugu kõrvaltvaatajatele ja võimalikele näitusekülastajatele. Selline on ka minu konserveeritav ese. Et ese saaks edasi lugu jutustada on oluline teada selle museaali taustalugu. Laua päritolust ajendatuna uurisin lihunike tsunftide elukorraldust ning ajalugu Tartus. See aitas hoomata laua kasutamise konteksti.

Praktilise töö käigus tuli esmalt laud puhastada deioniseeritud veega. Polükroomia sai puhastatud deioniseeritud vee ja triammoonium tsitraadiga. Maalingu ebastabiilsed osad kinnitasin MFK liimiga. Kogu maaling sai kaetud dammarlakiga. Dammarlaki eelis on tema hea pööratavus, kuigi nagu teised orgaanilised lakid, kolletub see aja jooksul. Lisaks on dammarlakk eelkõige võimalikele võimalikele maalingu retušeerimistele mis tulevikus aset leida võivad. Laual puudus sahtel. Terviklikkuse saavutamiseks tuli sahtel rekonstrueerida. Sahtel on kalasaba tapp seotistega ühendatud ja puit peitsitud lauale sarnase tooniga.

Lõpptulemusena saavutati laua terviklikkus ja laud sai konserveeritud. Rekonstrueeritud laua sahtel sobitub kenasti nii oma vormi kui ka tooni poolest. Laua maaling sai puhastatud ja ebastabiilsed alad kinnitatud. Uus viimistlus tõi maalingu paremini esile ja muutis üldpildi ühtlasemaks.

Lõputöö eesmärgid said täidetud. Lisaks tutvusin põgusalt tsunfti elu üldise korraldusega ja täpsemalt Tartu lihunike tsunfti eluoluga. Kuigi materjali polnud palju sain siiski aimu kus ja kuidas nad tegutsesid. Lisaks oli muuseumis lõputööga tegeledes rohkem aega süübida ja keskenduda museaali olemusse.

SUMMARY

„Conservation of the table of the Butchers Brotherhood of Tartu“

The aim of this thesis is to conserve the table of the Brotherhood of Butcher Cells belonging to the collections of the Estonian National Museum. It is a practical conservation project, which is accompanied by a written study of the history of butchers' guilds in Estonia.

I choose the topic because I was very interested in the challenges of working with museum objects. Museums have a strict ethical principles of conservation, and I would like to get acquainted with them and apply them to the conservation of the object.

Each item carries a story. The task of museums is to preserve the authenticity of an object without distorting its original appearance and through it to tell the story to the visitors. In order for the object to be able to tell such a story, it is important to know the background of the item. Driven by the origins of the table, I studied the life of butchers' guilds and their history in Tartu. This helped me to understand the context of the usage of the table.

During the practical work, the table first had to be cleaned. The polychrome was purified with deionized water and triammonium citrate. I fixed the unstable parts of the painting with MFK glue. The whole painting was covered with dammar varnish. The advantage of dammar varnish is its good reversibility, although like other organic varnishes, it turns yellow over time. In addition, dammar varnish is a pre-layer to possible retouchings of the painting that may take place in the future. There was a missing drawer. In order to achieve integrity, the drawer had to be reconstructed. The drawer has a fishtail joints and the wood is stained in a tone similar to a table.

As a result, the integrity of the table was achieved and the table was conserved. The reconstructed drawer fits nicely in terms of both its shape and tone. The painting on the table was cleaned and the unstable areas were fixed. The new finish brought out the painting better and made the overall picture more even.

The goals of the dissertation were met. In addition, I briefly got acquainted with the general organization of the guilds and more precisely with the life of the Butchers' Guild of

Tartu. Although there wasn't much material, I still got an idea of where and how they worked. In addition, there was more time in the museum to focus on the nature of the item while doing the dissertation.

KASUTATUD KIRJANDUS

Raamatud

- Kapilinski, K. (1995). *Tallinn -Meistrite linn*. Tallinn: Koolibri.
- Kaplinski, K. (2015). *Tallinn -Meistrite linn*. Tallinn: Tallinna Raamat.
- Krinal, V. (1992). *Eesti majandusajalugu*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Eimre, M. (2000). Tartu Väikese Gildi ehk Antoniuse Gildi krundist 16.-19. sajandil. rmt: *Tartu Linnamuuseumi aastaraamat 6* (lk 34-42). Tartu
- Pullerits, H. (2005). *TARTU ajalugu ja kultuur*. Tartu: Kirjastus Ilmamaa.
- Saari, H. (1997). Skradsep ja Kuuesepp. – Rmt.: *Pühendusteos Hugo Rätsepale 28.12.1997*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 202-219.

Interneti allikad

- Gild. (1970). – ENE 2. kd. Tallinn: Valgus, lk 422 [WWW]
[http://entsyklopeedia.ee/Faksiimile#ENE%202.%20k%C3%B6ide.%20E%2%80%93Her%20\(1970\)_491](http://entsyklopeedia.ee/Faksiimile#ENE%202.%20k%C3%B6ide.%20E%2%80%93Her%20(1970)_491) (14.04.2020).
- Nurme, B. (2014). Oklaadiraamatud linnaajaloo allikana [WWW]
http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/48588/Birgit_Nurme_2014.pdf (12.05.2020).
- Peets, H. Lahused ja lahustumisprotsess konserveerimises [WWW]
<https://evm.ee/uploads/files/loeng13.pdf> (18.05.2020).
- Tsunft. (1976). – ENE 8. kd. Tallinn: Valgus, lk 84 [WWW]
[http://entsyklopeedia.ee/Faksiimile#ENE%208.%20k%C3%B6ide.%20Tink%E2%80%93Yver%20\(1976\)_89](http://entsyklopeedia.ee/Faksiimile#ENE%208.%20k%C3%B6ide.%20Tink%E2%80%93Yver%20(1976)_89) (14.04.2020).
- Tartu püha Antoniuse väikegild. (1581-1935). – Rahvusarhiiv, EAA.1819 [WWW]
<https://ais.ra.ee/index.php?tyyp=2&module=202&op=21&leidandmed=EAA.1819> (16.05.2020).
- Mäeorg, K. (15. 02 2018. a.). Tallinna keskaegsetel ürikutel haukus nii mõnigi koer. *Postimees* [WWW]
<https://heureka.postimees.ee/4410293/tallinna-keskaegsetel-urikutel-haukus-nii-monigi-koer> (25.05.2020).
- Tiik, L. (1958). Tallina gildidest ja nende kinnistuist. *Tratu riikliku ülikooli toimetised*.

[WWW]

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/37317/70_tallinna.pdf?sequence=1&isAllowed=y (9.05.2020).

Arhiivallikad

Tartu püha Antoniuse väikegild. (1581-1935). – Rahvusarhiiv, EAA.1819.

ERMi peakataloog, D10:92. Hariduse- ja sotsiaalministri ettepanek 20. oktoobrist 1932 a. nr. 1233.

Näitus

Paris, S. (2010). Näitus „Pilguheit Antoniuse gildi õuele“

LISA

Konserveerimispass

Eesti Rahva Muuseum
Konserveerimisosakond
Muuseumi tee 2
60532 Tartu
EESTI

KONSERVEERIMISPASS nr. 2020D1092 /aasta + eseme nr/nimetus

OBJEKTI ÜLDANDMED

Nimetus:	19. sajandist pärinev lihunikusellide vennaskonna laud
Tähis:	D10:92
Autor:	Teadmata
Materjal:	Okaspuit (kuusk), lehtpuit (lepp)
Tehnika:	Tisleritöö, polükroomia
Mõõtmed:	765*1220*670
Omanik/Objekti asukoht:	Eesti Rahva Muuseum
Päritolu/legend:	ERMi peakataloogi andmetel anti Tartu lihunikusellide tsunftile kuulunud laud Eesti Rahva Muuseumile üle 1932. aastal endiste gildide vallasvara ümberjagamisel.

Tööd alustatud: 11.05.2020

Töö lõpetatud: 29.05.2020

Konserveerimistööde eesmärk:

Tagada eksponeerimiseks vajalik tugevus ning visuaalne terviklikkus. Puhastada ja konserveerida originaalviimistlus ning stabiliseerida maaling, rekonstrueerida puuduv sahtel.

Tööde kokkuvõte

Laud on konserveeritud. Puuduv sahtel on rekonstrueeritud ning lauapinnal olev maaling on kinnitatud ja puhastatud.

Soovitusi edaspidiseks säilitamiseks ja kasutamiseks

Objekti tuleb säilitada puhtas, tolmuvabas ruumis, kus on aastaringselt stabiilne mikrokliima. Optimaalne hoiustamise temperatuur võiks jääda +16...+18°C, õhuniiskus peaks jääma vahemikku 50-55%. Objekti peab hoiustama tolmu ja UV –kiirguse eest kaitstult.

Säilitustingimused:

Keskkonnategur	Nõue	Säilitustingimus kehtib
Temperatuur (°C)	+16...+18°C	
Suhteline õhuniiskus (%)	50-55%	
Valgus (lx)	200	

Vastutav konservaatore:

Mariliis Vaks

Konservaatoreid:

Kõrgem Kunstikool Pallase diplomand Kristiina Lümat

OBJEKTI KIRJELDUS JA SEISUND

Eseme seisund (väga hea/uus; hea; rahuldav; halb; väga halb):

Rahuldav

Eseme materjali stabiilsus (stabiilne; muutuses stabiilsest ebastabiilseks; ebastabiilne; äärmiselt ebastabiilne):

Ese on stabiilne

Objekti üldkirjeldus:

Lihtsa ülesehitusega kuusepuust laud on valmistatud raamkonstruktsioonis mõõtmetega 1220x665x763 (mm). Lauaplaati kaunistab maaling.

Objekti seisundi kirjeldus:

Laud on rahuldavas seisundis, kuid ei ole terviklik. Laual puudub sahtel ning üks jooksuliist. Laua viimistlus on kulunud, lauapinnal olev maaling on väga määrdunud ning osaliste kadudega. Värvikiht on kohati pude ja vajab stabiliseerimist.

Museaali osad:

Objekti osa I: Konstruktsioon

Objekti osa kirjeldus:

Lihtsa ülesehitusega kuusepuust laud on valmistatud raamkonstruktsioonis. Selle mõõtmed on 1220x665x763 mm (Foto 2). Lauaplaat on täispuidust liimkilp, mille mõõtmed on 1220x665 mm ja paksus 30 mm. Lauaplaadi igas küljes on 25 mm faas. Lauaplaadi sirgu hoidmiseks on mõlemasse külge uputatud kalasabapõõnad. Laual on neli alt koonduvat kandilist jalga pikkusega 735 mm. Laua jalg ülevalt on 67 mm, alt 43 mm. Laua sokkel on ühendatud keeltapp seotistega. Laual on olnud üks keskne sahtel mõõtmetega 690x97x535 mm. Sahtel on toetunud lepapuust jooksuliistudele. Laud on toonitud tumepruuniks ning viimistletud polituurlakiga. Lauaplaadil on maaling.

Foto 1: Laua üldvaade Foto: Arp Karm, ERM

Objekti osa seisundi kirjeldus:

Laua konstruktsioon on tugev: puitmaterjal on hästi säilinud. Samas võib täheldada mõningaid puidu kuivamisel tekkinud lõhesid lauaplaadi vasakul poolel, samuti on kõmmeldunud sahtliava alumine serv. Laual esineb hulgaliselt kulumisjälgi, mis viitavad selle aktiivsele kasutamisele. Faasidel ja servadel on viimistluskiht kasutamise käigus kulunud. Üle kogu laua on rohkesti täkkeid ja viimistluskaod ulatuvad puiduni. Puuduvad sahtel ning üks jooksuliist.

Museaali osad:

Objekti osa II: Maaling

Objekti osa kirjeldus:

Lakitud lauaplaadile on õlivärvidega maalitud pulli pea ning kaks ristatud lihunikukirvest, mida ümbritseb saksakeelne kiri: „Vivat Knochenhauer-Brüderschaft. zum Andenken von C. RÜTEL“. Eesti keelde tõlgituna tähendab see: „Elagu kondiraiujate vennaskond. C. Rüteli mälestuseks“. Teksti alla on maalitud kuupäev 6. aprill, 1896. aasta.

Foto 2: Lauaplaadil olev maaling enne konserveerimist. Autor: Arp Karm, ERM

Lauaplaadil olev kiri viitab, et laud on tehtud C. Rüteli mälestuseks. Andmete puudumisel ei ole võimalik isikut tuvastada ega täpset sündmust kirjeldada.

Maaling on teostanud oskuslikult. Härjapea on maalitud pruunides toonides, Lihunike kirved on hallid, pruunide käepidemetega. Edasi on antud valgust ning varju. Kollased tähed on teostatud konkreetsete pintsliõmmetega.

Härjapea koos ristatud kirvestega on käsitöölise ikonograafias lihunike sümbol. Lihunike tsunfti pitsritel kujutati tavaliselt härja (Tallinn, Tartu), härjapead (Narva) ja Issanda talle (Riia, Jelgava).

Objekti osa seisundi kirjeldus:

Säilinud polükroomiakiht on üldiselt tugevalt kinni, kuid laua transportimine, erinevad mehaanilised vigastused, niiskuse ja temperatuuri kõikumine, samuti puidu kuivamine on maalingupinda kahjustanud ning kaasa toonud värvikihi irdumist ning pudenemist. Leidub piirkondi, kus värvikaod ulatuvad puiduni, mis on jälgitavad laua keskosas, eriti pulli parema silma piirkonnas ja tähtedel auer=Brüd ning nimest RÜTEL tähtedel RÜT. Polükroomia vajab kinnitamist kohtades, kus mehaanilised vigastused on pilti enim kahjustanud. Eelkõige maalingu keskosas, kuhu jääb pulli pea ja tekstide keskmised tähed.

Maaling on tugevalt määrdunud. Seda on kõige enam näha kirveste teradel ja pulli sarve valgetel detailidel.

Foto 3: Maalingu kahjustuste kaardistamine. Autor: Arp Karm. Pilditöötlus: Kristiina Lümat

KONSERVEERIMISTÖÖDE ÜLESANDED

Konserveerimiskava:

- puudu oleva lauasahtli ja jooksuliistu rekonstrueerimine
- laua kuiv- ja märgpuhastamine
- maalingukihi puhastamine
- maalingukihi kinnitamine
- maalingu katmine kaitsva lakikihiga

Muudatused conserveerimiskavas:

Tööd teostati etteantud kava järgi.

KONSERVEERIMISTÖÖDE KIRJELDUS

Teostatud tööd

Puudu oleva lauasahtli ja jooksulistu rekonstrueerimine.

Kasutatud materjalid ja töövahendid:

retsept/ materjali nimetus:	töövahend
<ul style="list-style-type: none">• kuusepuit• leppapuit• kondiliim• vesipeits (toon...)• šellaklakk	<ul style="list-style-type: none">• puidutöötlusmasinad• peitlid• pitskruvid• korphöövel• pintsel

KONSERVEERIMISTÖÖDE KIRJELDUS

Teostatud tööd

Laua kuiv- ja märgpuhastamine

Kasutatud materjalid ja töövahendid:

retsept/ materjali nimetus:	töövahend
<ul style="list-style-type: none">• deioniseeritud vesi• puuvillane vatt	<ul style="list-style-type: none">• pehmete harjastega pintsel• peenikeste otsikutega varustatud tolmuimeja• bambustikud

KONSERVEERIMISTÖÖDE KIRJELDUS

Teostatud tööd

Maalingukihi puhastamine

Kasutatud materjalid ja töövahendid:

retsept/ materjali nimetus:	töövahend
<ul style="list-style-type: none">• triammooniumtsitraadi vesilahus 3%• deioniseeritud vesi• puuvillane vatt	<ul style="list-style-type: none">• bambustikud

KONSERVEERIMISTÖÖDE KIRJELDUS

Teostatud tööd

Maalingu kinnitamine

Kasutatud materjalid ja töövahendid:

retsept/ materjali nimetus:	töövahend
<ul style="list-style-type: none">• Medium für Konsolidierung (MFK) liim	<ul style="list-style-type: none">• pintsel• silikoonpintsel• Hollytex® paber• Liivakott raskuseks

KONSERVEERIMISTÖÖDE KIRJELDUS

Teostatud tööd

Maalingu katmine kaitsva lakikihiga

Kasutatud materjalid ja töövahendid:

retsept/ materjali nimetus:	töövahend
<ul style="list-style-type: none">• dammarvaik tärpentiinis	<ul style="list-style-type: none">• käsn

TÄIENDAV DOKUMENTATSIOON JA LISAD

Foto 1: Laud eestvaates. Autor: Arp Karm, ERM

Foto 2: Laud vasak vaade. Autor: Arp Karm, ERM

Foto 3: Laud tagant vaates. Autor: Arp Karm, ERM

Foto 4: Laud paremvaatest. Autor: Arp Karm, ERM

Foto 5: Lauamaaling enne puhastamist. Autor: Arp Karm, ERM

Foto 6: Laua altvaade. Autor: Arp Karm, ERM

Foto 7: Puuduv sahtli jooksuliiist. Autor: Arp Karm, ERM

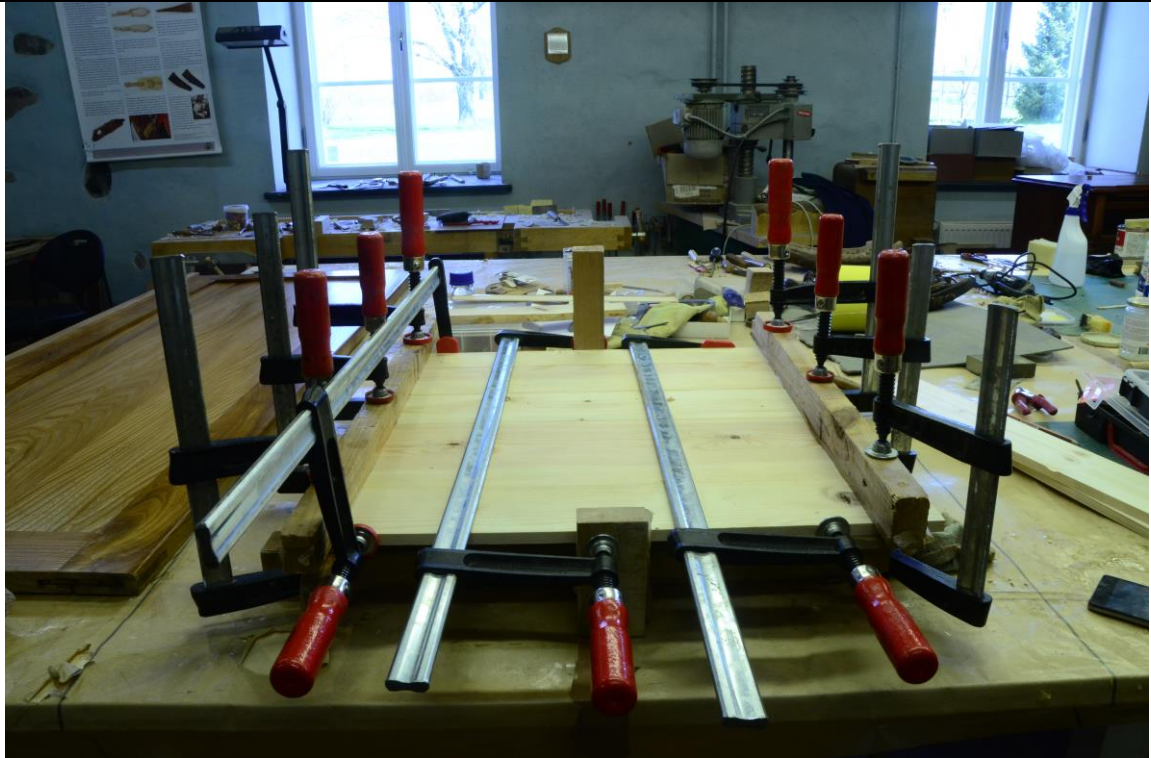

Foto 8: Sahtlipõhja liimkilbi liimimine. Autor: Kristiina Lümat

Foto 9: Sahtlipõhja kinnitusliist. Autor: Kristiina Lümat

Foto 10: Sobiva peitsi tooni valimine. Autor: Kristiina Lümat

Foto 11: Esimene peitsi kiht. Autor: Kristiina Lümat

Foto 12: Kalasabapõõna korgi tegemine. Autor: Kristiina Lümat

Foto 13: Kalasabapõõna kork paigas ja peitsitud. Autor: Kristiina Lümat

Foto 14: Viimistletud sahtel. Autor: Kristiina Lümat

Foto 15: Sahtel. Autor: Anu Ansu, ERM

Foto 16: Laud eestvaates. Autor: Anu Ansu, ERM

Foto 17: Laud tagant vaates. Autor: Anu Ansu, ERM

Foto 18: Laud külgvaates. Autor: Anu Ansu, ERM

Foto 19: Laud külgvaates. Autor: Anu Ansu, ERM

Foto 20: Laua üldvaae. Autor: Anu Ansu, ERM

Foto 21: Puhastatud ja kaitse lakiga kaetud maaling. Autor: Anu Ansu, ERM

Värv	Deioniseeritud vesi	Triammoonium tsitraat 3%
Valge		
Kollane		
Hall		
Pruun		
Must		

Tabel 1: Maalingu lahustuvustestide tabel. Autor: Kristiina Lümat

KONSERVEERIMISPASS KINNITATUD

Kuupäev:

29.05.2020

Vastutav konservaator (allkiri):

Mariliis Vaks